

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการศึกษา

การประเมินกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษา โครงการเยาวชนรักษ์ป่าพื้นที่อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินพฤติกรรมการอนุรักษ์ของเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการเยาวชนรักษ์ป่า ศึกษาการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานของเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการ และเพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมของเนื้อหา วิธีการ กิจกรรมในโครงการของเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการ ประชากรประกอบด้วยบุคคล 3 กลุ่ม ได้แก่ นักเรียนที่เข้าร่วมโครงการเยาวชนรักษ์ป่าจากโรงเรียนประถมศึกษาในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2548 ประกอบด้วยนักเรียนจากโรงเรียนบ้านหัวเมือง จำนวน 26 คน และจากโรงเรียนบ้านทุ่งยาง จำนวน 17 คน รวมทั้งสิ้น 43 คน ผู้ปกครองของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 43 คน และครูประจำชั้นของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 3 คน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามและแบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สำหรับนักเรียน แบบสอบถามสำหรับผู้ปกครอง แบบประเมินพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียนโดยครูประจำชั้น แบบบันทึกการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมของผู้ศึกษาและเรียงความของนักเรียน วิเคราะห์ข้อมูลโดยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

5.1.1 พฤติกรรมการอนุรักษ์เยาวชนที่เข้าร่วมโครงการ

การประเมินพฤติกรรมการอนุรักษ์เยาวชนที่เข้าร่วมโครงการ มีการประเมินแบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ และพฤติกรรมที่นักเรียนแสดงออกทั้งที่บ้าน โรงเรียน และชุมชน การประเมินความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ โดยใช้แบบทดสอบเป็นเครื่องมือ พบว่า นักเรียนที่เข้าร่วมโครงการมีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์มากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 และเมื่อจัดระดับความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์หลังจากเยาวชนได้เข้าร่วมโครงการ พบว่าส่วนใหญ่มีระดับความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 62.80 รองลงมา มีระดับความรู้มาก

คิดเป็นร้อยละ 32.60 นอกนั้นเพียงร้อยละ 4.70 มีระดับความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์น้อย โดยคะแนนต่ำสุดที่นักเรียนทำได้ คือ 9 คะแนน สูงสุดคือ 28 คะแนน และคะแนนเฉลี่ย คือ 18.72

ส่วนพฤติกรรมที่นักเรียนแสดงออกทั้งที่บ้าน โรงเรียน และชุมชน ประเมินโดยผู้ปกครอง และครูประจำชั้น ซึ่งผู้ปกครองเห็นว่าหลังจากที่บุตรหลานเข้าร่วมโครงการแล้วมีพฤติกรรมการอนุรักษ์โดยรวมเหมาะสมมาก (Mean = 4.09) เมื่อพิจารณารายประเด็นแล้วพฤติกรรมที่เหมาะสมมากที่สุด ได้แก่ ใช้ไฟฟ้าที่บ้านอย่างประหยัดและแนะนำให้สมาชิกในบ้านปฏิบัติ (Mean = 4.20) ขณะเดินทางไป-กลับจากโรงเรียน ไม่ทิ้งขยะลงพื้นถนน (Mean = 4.25) เก็บของเล่นข้าวของเครื่องใช้ส่วนตัวอย่างเป็นระเบียบ (Mean = 4.23) และนำความรู้สิ่งแวดล้อมศึกษาที่ได้รับจากโครงการเยาวชนรักษ์ป่ามาเล่าให้สมาชิกในครอบครัวฟัง (Mean = 4.25) นอกนั้นผู้ปกครองเห็นว่าบุตรหลานมีพฤติกรรมเหมาะสมมาก (Mean = 3.80-4.10) ส่วนการประเมินพฤติกรรมนักเรียนโดยครูประจำชั้น ซึ่งในภาพรวมครูประจำชั้นเห็นว่านักเรียนมีการปฏิบัติที่แสดงออกถึงพฤติกรรมการอนุรักษ์ในระดับมาก (Mean = 1.78) เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นพบว่านักเรียนยังมีการปิดไฟก่อนออกห้องเรียนในระดับปานกลาง (Mean = 1.19) นอกนั้นครูประจำชั้นเห็นว่านักเรียนมีการปฏิบัติมาก (Mean = 1.84-2.00)

5.1.2 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานของเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการ

เยาวชนได้เข้าร่วมกิจกรรมเยาวชนรักษ์ป่าอย่างสม่ำเสมอ และมีความตั้งใจในการเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง โดยสังเกตจากปฏิริยาความกระตือรือร้น ความสนุกสนานในการทำกิจกรรม นอกจากนี้ ยังได้เข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ของชุมชนในรอบปี ทั้งกิจกรรมที่เป็นประเพณี และกิจกรรมพิเศษต่าง ๆ ที่ชุมชนร่วมกับอุทยานจัดขึ้น โดยเยาวชนมีบทบาทสำคัญในการประชาสัมพันธ์ไปยังผู้ปกครองและชุมชน

ส่วนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนนั้น เยาวชนสามารถเป็นมัคคุเทศก์นำนักท่องเที่ยวในการเดินป่าในเส้นทางชมสามต้นสักใหญ่ และน้ำตกวังคำ โดยสามารถแนะนำข้อปฏิบัติของการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติได้ นอกจากนี้ ยังสามารถนำชมวัฒนธรรมชนเผ่าปะกาเกออย่างซึ่งเป็นชนเผ่าของนักเรียนเอง จากเรียงความที่นักเรียนเขียนได้สะท้อนให้เห็นว่าการที่นักเรียนได้เรียนหนังสือช่วยส่งเสริมความสามารถในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวได้ และการเข้าร่วมโครงการเยาวชนรักษ์ป่า ยังมีส่วนช่วยปลูกฝังให้นักเรียนมีความรักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ และมีความภาคภูมิใจในชุมชนของตนเอง

5.1.3 ความคิดเห็นของเยาวชนเกี่ยวกับความเหมาะสมของเนื้อหา วิธีการ กิจกรรมในโครงการ

นักเรียนเห็นว่าเนื้อหา วิธีการ กิจกรรมในโครงการ ในภาพรวมมีความเหมาะสมมาก (Mean = 4.13) เมื่อพิจารณารายประเด็นแล้ว พบว่าประเด็นที่เหมาะสมมากที่สุด ได้แก่ กิจกรรมโครงการเยาวชนรักษ์ป่าเหมาะสมกับการเรียนรู้สิ่งแวดล้อม (Mean = 4.58) เจ้าหน้าที่มีความรู้ความสามารถในการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาในโครงการเยาวชนรักษ์ป่า (Mean = 4.48) ช่วยให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่เรียนดีขึ้น (Mean = 4.20) และการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาทำให้ค้นพบความรู้ใหม่ (Mean = 4.38)

นอกจากนี้ นักเรียนยังเห็นว่า การเข้าร่วมโครงการเป็นประโยชน์ต่อนักเรียนโดยในภาพรวมมีความเหมาะสมมาก (Mean = 4.13) เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นพบว่าประเด็นที่มีความเหมาะสมมากที่สุด ได้แก่ ประโยชน์ในเรื่องช่วยให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจปัญหาสิ่งแวดล้อม (Mean = 4.38) การทิ้งขยะที่ถังขยะทุกครั้ง (Mean = 4.30) และนักเรียนได้เอาใจใส่ต่อสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนและชุมชนมากขึ้นกว่าปีก่อน (Mean = 4.28)

ส่วนผู้ปกครองเห็นว่า การจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาในโครงการเยาวชนรักษ์ป่า ในภาพรวมมีความเหมาะสมมาก (Mean = 4.17) เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นพบว่าประเด็นที่มีความเหมาะสมมากที่สุด ได้แก่ ผู้ปกครองได้ปฏิบัติเป็นตัวอย่างที่ดีแก่นักเรียนในการรักษาสิ่งแวดล้อม (เช่น การทิ้งขยะลงถัง การประหยัดน้ำ ไฟฟ้า เป็นต้น) (Mean = 4.70) โครงการเยาวชนรักษ์ป่าเป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับท้องถิ่น (Mean = 4.30) และนักเรียนมีความชื่นชอบกิจกรรมโครงการเยาวชนรักษ์ป่า (Mean = 4.20)

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

จากผลศึกษาพบว่า นักเรียนที่เข้าร่วมโครงการเยาวชนรักษ์ป่ามีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์เพิ่มขึ้นหลังเข้าร่วมโครงการ และผลการจัดระดับความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์หลังจากเยาวชนได้เข้าร่วมโครงการ พบว่า ส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ในระดับปานกลางถึงมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้ศึกษาในฐานะผู้สอน ได้ใช้กิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโครงการ โดยมีการจัดกิจกรรมตามแผนการเรียนรู้ 10 แผน ได้แก่ กิจกรรมแผนการเรียนรู้ที่ 1 เรื่องสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 2 เรื่องทรัพยากรธรรมชาติ กิจกรรมแผนการเรียนรู้ที่ 3 เรื่องทรัพยากรดิน กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 4 เรื่องน้ำ กิจกรรมแผนการเรียนรู้ที่ 6

เรื่องทรัพยากรป่าไม้ กิจกรรมแผนการเรียนรู้ที่ 7 เรื่องไฟฟ้า กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 8 เรื่องระบบนิเวศ และกิจกรรมแผนการเรียนรู้ที่ 9 สภาพแวดล้อมในโรงเรียนและชุมชน โดยการจัดกิจกรรมตามแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เน้นทักษะกระบวนการกลุ่มพร้อมทั้งส่งเสริมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์และเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ เช่น กิจกรรมปลูกต้นไม้ กิจกรรมเก็บขยะในโรงเรียนและชุมชน วาดภาพ เขียนเรียงความ แต่งกลอน คำขวัญ และกิจกรรมนันทนาการต่าง ๆ นอกจากนี้ ยังมีการจัดกิจกรรมศึกษาธรรมชาติโดยจัดโครงการค่ายเยาวชนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในอุทยานแห่งชาติ เป็นเวลา 2 คืน 3 วัน ในโครงการนี้ นักเรียนจะมีโอกาสมีส่วนร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน เช่น เดินป่าศึกษาธรรมชาติ การอาบน้ำแร่เพื่อสุขภาพ กิจกรรมการดูนก เป็นต้น เพื่อให้ นักเรียนได้สัมผัสและเข้าใจธรรมชาติพร้อมทั้งส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อนและชุมชน จึงทำให้นักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์เพิ่มขึ้นหลังเข้าร่วมโครงการ นอกจากนี้ ความเห็นของผู้ปกครองที่มีต่อพฤติกรรมการณ์การอนุรักษ์ของบุตรหลานซึ่งเป็นเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการ ผู้ปกครองเห็นว่า หลังจากทีบุตรหลานเข้าร่วมโครงการแล้วมีพฤติกรรมการณ์การอนุรักษ์โดยรวมเหมาะสมมาก และผลการประเมินพฤติกรรมนักเรียนโดยครูประจำชั้น ซึ่งพบว่าพฤติกรรมที่นักเรียนทุกคนปฏิบัติทุกครั้ง ได้แก่ การทิ้งขยะลงในที่รองรับ และร่วมกิจกรรมรักษาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ส่วนพฤติกรรมที่นักเรียนส่วนใหญ่ปฏิบัติทุกครั้ง ได้แก่ ร่วมมือทำความสะอาดห้องเรียนและรอบ ๆ บริเวณโรงเรียน ปฏิบัติทุกครั้ง และใช้น้ำอย่างประหยัดและรู้คุณค่า ในด้านการพฤติกรรมการณ์การอนุรักษ์ผู้ปกครองและครูประจำชั้นมีความเห็นไปในลักษณะเดียวกัน โดยเห็นว่านักเรียนที่เข้าร่วมโครงการมีการแสดงออกที่แสดงถึงพฤติกรรมการณ์การอนุรักษ์ฯ ทั้งที่บ้าน โรงเรียน อาจเนื่องมาจากนักเรียนส่วนใหญ่เกิดและเติบโตมากับสังคมชนบทที่เอื้อต่อการเกิดพฤติกรรมการณ์การอนุรักษ์ ซึ่งตรงกับทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความสุข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2540 ข) ที่กล่าวถึง การเติบโตของเด็กไว้ว่าเด็กเติบโตมาพร้อมกับจิตสำนึกที่จะรับรู้และเข้าใจสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเด็กแต่ละคน มีส่วนหล่อหลอม ความคิด จิตใจ และทัศนคติ เมื่อเด็กเข้าใจและรักธรรมชาติ รวมทั้งสรรพสิ่งรอบตัว รู้จักธรรมชาติและความเป็นไป เขาจะยอมจะเข้าใจมนุษย์และเกิดความรักที่ยิ่งใหญ่ต่อทุกสิ่งทุกอย่างรอบตัวว่า ต่างก็เอื้อประโยชน์และเกี่ยวข้องกันทั้งหมด ต่างก็มีความสำคัญต่อกัน ซึ่งเขาจะต้องช่วยกันรักษาและหวงแหนไว้ตลอดไป หรืออาจเนื่องมาจากกิจกรรมในโครงการเยาวชนรักษ์ป่าใช้หลักการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษาเป็นการพัฒนาหลักสูตร โดยการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนให้เข้ากับ ความสนใจของเยาวชนและสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นและทรัพยากร สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Rowell, 1994 แห่งกานาดา ที่พบว่าเด็กระดับประถมศึกษาสามารถเรียนเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมได้ดีเมื่อเข้าร่วมกิจกรรมหลากหลาย และมี

ประสบการณ์จริง อย่างไรก็ตาม จากการสังเกตของครูประจำชั้น พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ปิดไฟก่อนออกนอกเป็นบางครั้งเท่านั้น อาจเนื่องมาจากหลักสูตรการเรียนการสอน โครงการเยาวชนรักษ์ป่าไม่มีการบรรจุเนื้อหาวิชาการอนุรักษ์พลังงานในแผนการสอน จึงทำให้นักเรียนไม่เห็นความสำคัญของการประหยัดพลังงาน หรือเกิดการที่อยู่ในโรงเรียนนักเรียนมีเพื่อนร่วมชั้นเรียนจำนวนหลายคน จึงเกิดการเอียงกันทำ พฤติกรรมการประหยัดไฟฟ้าที่บ้านกับที่โรงเรียนจึงต่างกัน

และจากผลการวิจัยในประเด็นการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานฯ ของเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการ พบว่า นักเรียนมีบทบาทหน้าที่ในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานฯ อาจเนื่องมาจากการเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการนี้ เป็นโครงการที่เน้นภาคปฏิบัติทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ จากการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการคิดวิเคราะห์ทั้งการวิเคราะห์ตนเอง ผู้อื่น ชุมชน และโรงเรียน ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้การใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ยังช่วยให้นักเรียนเกิดความรู้สึกรักและห่วงใยในทรัพยากรของท้องถิ่น ทำให้เกิดความตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน และเป็นกำลังสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อนและท้องถิ่นได้ในที่สุด นอกจากนี้ จากการได้เข้าร่วมโครงการค่ายเยาวชนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ทำให้นักเรียนได้มีโอกาสร่วมกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่จัดขึ้นในอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน เช่น กิจกรรมการดูนก การอาบน้ำแร่เพื่อสุขภาพ การเดินศึกษาธรรมชาติตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติน้ำตกแจ้ซ้อน นักเรียนมีบทบาทหน้าที่ในการเป็นนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และในชุมชนนักเรียนมีบทบาทหน้าที่ในการเป็นมัคคุเทศก์น้อยนำนักท่องเที่ยวเยี่ยมชมสามต้นสักใหญ่ น้ำตกวังคำ ซึ่งนักเรียนมีความภาคภูมิใจที่ได้ปฏิบัติหน้าที่นี้ นอกจากนี้ยังพบว่า นักเรียนมีความสุข มีความกระตือรือร้นที่จะปฏิบัติหน้าที่นี้ เนื่องจากสามต้นสักใหญ่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่คนในชุมชนมีความภาคภูมิใจ พ่อแม่ผู้ปกครองเป็นแบบอย่างที่ดีโดยการช่วยดูแลรักษาด้วยไม้ทั้งขยะบริเวณแหล่งท่องเที่ยว ยังช่วยการเก็บขยะบริเวณแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 2 แห่ง และนักเรียนยังได้เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนด้วยการปลูกต้นไม้บริเวณแหล่งท่องเที่ยวด้วย ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ Fong, 1994 แห่งได้หวัน เกี่ยวกับการศึกษาเกี่ยวกับความตระหนักในเรื่องสิ่งแวดล้อมของนักเรียนระดับประถมศึกษา (อ้างใน วราพรธม น้อยสุวรรณ, 2537) พบว่า การปฏิบัติเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของนักเรียนระดับประถมศึกษา มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการปฏิบัติของพ่อแม่ผู้ปกครองด้วย ในขณะที่เดียวกันยังมีนักเรียนบางกลุ่มที่ไม่ให้สนใจการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และขาดความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรม อาจเนื่องจากจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว คือ สามต้นสักใหญ่ น้ำตกวังคำ ยังมีจำนวนน้อยมาก และระยะทางจากชุมชนถึงอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อนห่างไกลถึง 30 กิโลเมตร จึงยังไม่ส่งผลให้อย่างเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนในการสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว อาจส่งผลให้

เยาวชนกลุ่มหนึ่งยังไม่เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาของ อุดมศักดิ์ แนวจิต (2544) พบว่านักท่องเที่ยวมีความคาดหวังและพึงพอใจเป็นอย่างมากต่อลักษณะที่เป็นสภาพแวดล้อมด้านพื้นที่ทางกายภาพ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน - ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานฯ ผลการศึกษานี้ชี้ให้เห็นถึงแนวโน้มความเป็นไปได้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานฯ ให้เป็นรูปธรรม เพื่อให้เยาวชนเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งทำให้เยาวชนต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนรวมทั้งอุทยานในโอกาสต่อไป

ส่วนผลการวิจัยในประเด็นความคิดเห็นของเยาวชนเกี่ยวกับความเหมาะสมของเนื้อหาวิธีการ กิจกรรมในโครงการ นักเรียนมีความเห็นว่าเนื้อหา วิธีการ กิจกรรมในโครงการมีความเหมาะสม อาจเนื่องมาจากหลักการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา (กรมวิชาการ, 2535) นักเรียนได้ทำกิจกรรมสำรวจ สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน วางแผนศึกษาธรรมชาติ และศึกษาแก้ปัญหาชุมชนตามเวลาและทรัพยากรที่มีอยู่ พร้อมทั้งเรียนรู้ทฤษฎี หลักการและนักเรียนยังมีความเห็นว่า สถานที่ บรรยากาศเหมาะสม โดยใช้สถานที่และทรัพยากรที่มีอยู่รอบในบริเวณโรงเรียนและชุมชน ซึ่งบริเวณโรงเรียนล้อมรอบไปด้วยชุมชน ทุงนา ยังมีป่าและภูเขาอยู่รอบ ๆ ซึ่งทุงนาใกล้โรงเรียนมีสระน้ำ ใช้สอนเรื่องระบบนิเวศ และบริเวณป่าหลังโรงเรียนมีต้นไม้ พืชพรรณ ดิน มีแม่น้ำหน้าอยู่บริเวณหมู่บ้าน สามารถใช้จัดกิจกรรมได้ดี และเจ้าหน้าที่มีการเตรียมตัวในการให้ความรู้กับเยาวชน โดยเตรียมเนื้อหาวิชาและหลักสูตรที่จัดให้นักเรียนมีความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น มีบรรยากาศในการเรียนที่ทำให้นักเรียนมีความสุขและสนุกกับการเรียน พฤติกรรมการสอนมีลักษณะที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เรื่องที่จัดให้เรียนรู้เป็นเรื่องที่คำนึงถึงความสนใจของนักเรียน ตามสภาพสิ่งแวดล้อมในชุมชนเป็นหลัก การจัดกิจกรรม สามารถพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักการค้นหาคำถามและสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ประโยชน์และแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดในท้องถิ่นได้ สอดแทรกกิจกรรมนันทนาการระหว่างการเรียนการสอน ตลอดจนความรู้รอบตัว และยังมี การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมีส่วนร่วมด้วยการเป็นวิทยากรชุมชนให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชน ป่า ลำน้ำ และผู้ปกครองได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว ปลูกฝังความรักชุมชน นักเรียนเห็นว่าการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาทำให้ค้นพบความรู้ใหม่ เนื่องจากได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมนอกห้องเรียนตามความสนใจของนักเรียนเอง ไม่น่าเบื่อหน่าย หรือจำเจอยู่ในห้องเรียน และค้นพบความรู้ได้ด้วยตนเอง พบสภาพปัญหาด้วยตนเอง และเกิดทักษะในการลงมือปฏิบัติงานด้านสิ่งแวดล้อม

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

1. ในการจัดการเรียนการสอนในโครงการฯ ควรเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์พลังงานเพื่อให้เยาวชนเกิดจิตสำนึกและเห็นคุณค่าของการประหยัดพลังงาน
2. ควรมีการส่งเสริมโครงการมัคคุเทศก์น้อยน่านักท่องเที่ยวเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยว คือ สามต้นสักใหญ่ และน้ำตกวังคำ ด้วยวิธีการจัดการฝึกอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น
3. ควรมีการนำผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนให้มากขึ้น เมื่อผู้ปกครองมีศักยภาพอยู่แล้ว
4. ควรมีการจัดโครงการที่มีลักษณะคล้ายกับ โครงการเยาวชนรักษ์ป่าในพื้นที่อนุรักษ์อื่น เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนมีทัศนคติและจิตสำนึกที่ถูกต้องในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
5. หลังจากจบการเรียนการสอนอุทยานแห่งชาติควรเข้าไปติดตามผลอย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง เพื่อให้เยาวชนผู้เข้าร่วมโครงการเกิดความตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและนำไปประยุกต์ใช้ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนได้
6. ควรส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน เพื่อให้ชุมชนและเยาวชนเกิดจิตสำนึกและพฤติกรรมอนุรักษ์ เนื่องจากในชุมชนมีศักยภาพเรื่องวัฒนธรรมชนเผ่าปะกาเกะยอ กิจกรรมช้างข้ามไพร และมีแหล่งท่องเที่ยวคือ สามต้นสักใหญ่และน้ำตกวังคำ

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา ในโครงการเยาวชนรักษ์ป่าของแต่ละโรงเรียนในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้มาหาจุดเด่นจุดด้อยในการปรับปรุงพัฒนาต่อไป
2. ควรศึกษาการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนในพื้นที่รับผิดชอบอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่น่าสนใจแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน ได้อย่างยั่งยืนต่อไป
3. ควรศึกษาเทคนิค กระบวนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาหลาย ๆ วิธี เพื่อนำเทคนิคกระบวนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาที่ประสบความสำเร็จ เป็นแนวทางในการปรับประยุกต์ใช้ในโครงการเยาวชนรักษ์ป่า ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อนตามความเหมาะสม
4. ควรมีการศึกษาถึงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนทั้งสองแห่ง